

МВР оп. 25, док. 35, прил. 817 /1969/

Гр АБ. О

200

АРХИВ НА МВР, оп. 25, д.е. 817

С П Р А В К А

относно: Северен Епир и гръцко-
албанските отношения.

Северен Епир обхваща една територия от 2,400 кв. мили,
с население от около 250,000.

Въпросът за Северен Епир възниква през 1912-1913 година, когато комисията съставена от 6-те велики сили с прстокол съставя Северен Епир в границите на Албания. По този повод в Атина се свиква Генерална конференция от епирците живущи в Атина, които избират и изпращат няколко членна делегация при Венизелос. Пред тях Венизелос е направил следното заявление: "Единодушното решение на Европа осъждда една част от гръцкия Епир да бъде отделен от останата част Не бива, обаче, да губим хладнокръвността си. Тази част на Епир обладава такава национална сила, че тя ще остане гръцка макар и под албанска администрация". От този отговор епирците остават много доволни и провеждат редица акции, като упълномощават с въпроса да се занимава известният епирец Жорж Кристаки Зографос.

Според гръцките статистики по времето на Мирната конференция 1919 г. Венизелос е представил следните цифри за живущите в Северен Епир гърци и мюсюлмани:

Мюсюлмани 110,677 души

Гърци 120,209 души

През 1919 г. на заседанието на комитета по гръцките въпроси Венизелос се е съгласил да бъдат съставени на Албания някои области от Северен Епир, които се намират на север от реката Аус и населени в по-голямата си част с мюсюлмани. Според направените изследвания от представител на Лигата на нациите през 1922 година

201
2.

С. Сидерхолм населението в Северен Епир е било, както следва:

Мюсюлмани 113,845 души

Православни 112,329 души, всичко 226174

Разбира се, въпроса, дали всички, които изповедват православната религия са действително гърци и дали белегът религия може да определи точно числото на гърците и албанците, е бил винаг спорен. Един от официалните историци на Мирната конференция е заявил следното:

"Въпроса за националността е особено труден. Няма никакво съмнение в това, че мюсюлманите-албанци са анти-гърци, но понякога е съмнително доколко православните албанци са действително албанци. Ключът за разрешаването на въпроса не е езика.... факта, че почти всички училища са гръцки, не значи, че хората, които знаят гръцки са гърци. Всичко свидетелствува, че большинството в Аргирокастро са гърци, а большинството в Коритца са албанци". Но -нататък в рапорта си до Лигата на Нациите той пише:

"Заключението, което трябва да бъде направено, е, че гръцкото чувство в большинството православно население в Южна Албания не може да бъде белег определящ гръцкият национализъм. И най-западните говорещи гръцки, които са се заселили в Гърция и дори са се борили за нея много често питаят много силно чувство към Албания и предпочитат да се назоват само "Северосепирци".

Други официални историци на Мирната конференция 1919 г. позовавайки се на бунта на северосепирците за автономен Северен Епир през 1913 г. когато е било решено Северен Епир да мине към Албания, считат, че по-голямата част от населението в тази област е било гръцко.

Един от аргументите на американските експерти на Мирната конференция 1919 г. за присъединяването на Северен Епир към Гърция е бил този, че южно-албанците/северосепирците/имат прогръд чувство и че в миналото Гърция с успех е асимилирала албанският елемент.

За нещастие пише в своя "труд" Европа и албанският въпрос" м-ра на външните работи Пипинелис, както се случва в много други части на Балканите човешкият фактор представен от жителите има преходен и непостоярен характер.

При това положение при разискванията на Мирната конференция 1919 г. въпроса за белега, по който трябва да се определи към коя страна трябва да се остави Северен Епир като: религията, езика и произхода са възникнали редица противоречиви становища, но в края на краищата Северен Епир е оставен на Албания.

На 9.VI.1940 г. Албания се нарежда на страната на Италия по силата на царският декрет № 194, а на 28 октомври 1940 г. вече се намира в състояние на война с Гърция. Гръцките войски за един период от 28.X.1940 до 10.I.1941 г. успяват да завземат отново Северен Епир. През месеците април и май 1941 г. нацистка Германия скопира Гърция.

През м.септември 1944 г. британски части дебаркират на брега на Северен Епир като се опитват да го завземат, подпомогнати от въоръжени гръцки групи. Те обаче не успяват да направят замисленото и през октомври 1944 г. нито един британски войник не остава в Северен Епир. Той бива завзет от албанската народна армия.

На 10.XI.1945 г. в един изявление на Държавният департамент излязло във връзка с преговорите за подновяване на дипломатически отношения между САЩ и Албания се казва следното: "Въпросът за евентуалното възстановяване на отношенията между САЩ и Албания няма да се отрази на най-малко на еволюцията на другите международни въпроси засягащи Албания". Това заявление визирало преди всичко въпроса за границите на Албания.

Албания използвайки ООН през 1947 г. се опитва отново да упражни натиск върху Албания, но безуспешно.

От 25 април до 16 май 1946 г. за първи път след войната се събират в Париж външните министри на четирите велики сили /ССРР, Англия, САЩ и Франция/. Гръцкото правителство веднага е поставено пред тях въпроса за Северен Епир. То се е надявало, че в момента, непосредствено след войната, отношенията между Изтока и Запада не са били още обтегнати и едно решение задоволително за Гърция /включването на Северен Епир в нейните граници/ би могло да се постигне. Но както се отчита в гръцките документи следствие на безразличието на Англия и Франция и недостатъчната заинтересованост на САЩ положението от периода 1912-1921 г. се потвърдило, Северен Епир останал в границите на Албания.

В навечерието на Мирната конференция, след втората световна война, на 26.VII.1946 г. Американският сенат приема резолюция, в която се казва "Северен Епир и Додеканезите трябва по време на Мирната конференция да бъдат възстановени на Гърция".

Мирната конференция бе открита в Париж на 29.III.1946 г. На 30.VIII.1946 г. Гърция отново представя своите искания по отношение на Северен Епир. Въпреки протестите на социалистическите страни за разглеждане на въпроса, с помощта на САЩ и Англия същият е бил включен в дневния ред. На 28.IX.1946 г. Гърция се съгласява въпроса да бъде оставен за разглеждане от Конференцията на четиримата външни министри, състояла се от 4.XI. до 12.XII.1946 г. в Ню Йорк, но въпроса за Северен Епир не е бил разгледан нито на първата сесия на третата сесия на четвртимата, нито пък на последната осма сесия на същите. Така според гръцките документи въпроса за Северен Епир е увиснал във въздуха и досега не е бил разгледан.

По този повод тогавашният министър на външните работи на Гърция Константин Тсалдарис е заявил: "Ние запазваме нашите резерви до момента докато въпроса за Северен Епир не бъде решен съобразно исканията на справедливостта... Гърция никога няма да се откаже от своите вековни права върху една гръцка територия....".

Подписвайки мирния договор от 10.II.1947 г. Гърция е направила следните резерви:

а/ Имайки предвид дискусията и гласуванията на Мирната конференция, член 27, ни най-малко не предрешава въпроса за албанските граници, поставен от гръцката делегация.

б/ Гърция прие препращането на въпроса в Конференцията на четвртимата, само за да не бави хода на Мирната конференция.

г/ Гърция очаква с доверие едно задоволително решение от конференцията на четвртимата по въпроса за Северен Епир, който е в застой от момента на подписването на мирният договор с Италия.

д/ Член 83 не се противопоставя ни най-малко на това задоволително решение. В този смисъл Гърция ратифицира договора.

След направените резерви от гръцка страна американското правителство също зеднак е постъпило правата на Гърция върху Епир и е подкрепило желанията на последната да продължи да настаява на своите искания на конференцията на Четвртимата министри. Раччитайки на тази подкрепа Гърция е продължила да предявява териториални претенции към Албания, които на 6 май 1947 г. изпраща писмо до

Генералният секретар на ООН го предупреждава за поведението на Гърция в тази насока. През 1948 - 1949 г. с посредничеството на представителите на Австралия и на Филипините г.г. Херберт Иват и Карлос Пена Ромуло, се правят опити да се възстановят отношенията между Албания и Гърция, но албанското правителство/ според гръцката документация/ е поставило едно условие: Гърция да се откаже от всички претенции по отношение на Албания. Гръцкото правителство не се е съгласило на това и отношенията между Албания и Гърция остават неуредени. Тези две страни формално и сега са в положение на война.

Задълбочени просучвания по въпроса, обхващащи периода от 1957 до днес има малко. Статии, които се помещават във вестниците и списанията по Епирския въпрос са предимно във връзка с посещението на някой представител на правителството в Южен Епир или пък във връзка с гишнината от някои събития станали в Епир. Те имат пропаганден характер. В тях твърде остро се подчертава, че Северен Епир от 1913 година въпреки, че Гърция го е освобождавала от завоевателите на няколко пъти продължава да пъшка под чуждо иго. Обикновено се изнасят доста тежки обвинения срещу Албания за организирани преследвания за разрушаване на църквите, закриване на училищата, затваряне на недоволните североепирци, с цел да се притъпи тяхното проселенско чувство.

Всички материали, речи, чествания и др. целят преди всичко да се поддържат проселенските настроения в жителите на Северен Епир, като постоянно му напомнят, че Гърция никога няма да се помира с положението за разделение на Епир и, че рано или късно той ще се присъедини към Гърция.

На 7 август 1967 година три месеца след военният преврат в гр. Димна столицата на Епир, както я наричат гърците се състоя XV Национален конгрес на Гръцката панепирска лига. На конгреса са присъствуvalи епирци от всички страни на света, но преди всичко епирци от САЩ членове на Федерацията на епирците в Америка. Извлече впечатление, че от страна на военното правителство на Гърция не е присъствал никой. Вместо това е била представена от префекта на Димна, зам. командващият на VIII дивизия, главният щел на жандармерията и кмета на Димна. Между делегатите от САЩ са личели: председателя на Федерацията на епирците в Америка - Петрос, Павлу и др.

Присъствували са също така и представители на всички Епирски асоциации в Гърция.

Макар, че Нападопулос не е присъствал то той е изпратил приветствие до делегатите, което преди всичко е било предназначено за делегатите пристигнали от САЩ и на които той е благодарил, че поддържат гръцкия дух и са се отзовали на поканата на конгреса.

Между другото в приветствието на Нападопулос се казва, че въпроса за Северен Епир занимава и правителството, което търси мирен начин за разрешаването му в съгласие с принципите на справедливостта и национално достойнство. Но-нататък Нападопулос подчертава, че участието на епирците от САЩ в конгреса е морална помощ към "революцията" от 21 април 1967 г.

Приветствие към конгреса е отправил и тогавания министър на външните работи -Гурас, който дълги години е бил в САЩ и който още от САЩ е познавал много от домните делегати от САЩ.

По повод на изпратените приветствия от Нападопулос и Гурас до конгреса в: "Врадини" от 8.8.1967 год. пише: "Много е приятно, че националното правителство счита североепирския проблем като общо национален въпрос и че големият североепирски въпрос никога няма да престане да занимава гърците." Но и нататък вестникът подчертава, че правителството търси мирни начини за разрешаването му.

В своята реч Председателя на Федерацията на епирците в Америка -Петрос е заявил, че той редовно е посещавал Гърция и че в миналото е констатиран, че неговата родина се пъзгала по наклонен плоскост. Сега е доволен да констатира, че в Гърция все пак се е намерила сила, която е спасила страната и тази сила е гръцката армия. Ето защо те в Америка подкрепят преврата и националното правителство на Гърция. От името на хилядите епирци в САЩ той е връчил на управлятеля на Линия чек от 3,000 долара и хилда от парада на североепирците в Чикаго, състоял се на 25.III.1967 г. в деня на Националния празник на Гърция.

На заключителното заседание на 11. III.1969 г. към конгреса се е обърнал архиепископът на Северна и Южна Америка -ИАКОВОС, който е заявил, че Епир не съществува, за да бъде разделен, а за да гарантира целостта на Гърция. Във връзка с това той е отправил обвинения към албанското правителство, че прилага варварски методи спрямо североепирците.

Безспорно конгресът има важно значение за хуната, която в този момент бе бойкотирана и атакувана почти от всички страни на Запад. Признанието което тя е получила от представителите на епирците в Америка бе значителна морална помощ за авторите на преврата на 21 април 1967 година.

След присъединяването на Северен Епир към Албания една значителна част от населението, което се е чувствало гръцко е напуснало Епир, като се е заселило в Гърция или емигрирало в Америк за да се поддържа духът в изселените се както в САЩ, така и в Гърция се образувани Асоциации на североепирците. Но активна продължава да бъде тази в САЩ. Така през 1962 г. Гръцко-американска национална организация в САЩ и КАНАДА са приели резолюция, в която след като съждат Албания за тежките условия при които е поставила да живеят гърците от Северен Епир, се противопоставят на каквото и да е било възстановяване на нормалните отношения на САЩ и западният съюзници с Албания до момента докато североепирският въпрос не получи правилно решение т.е. да се присъедини към Гърция.

Североепирците в САЩ и Канада продължават да провеждат активна дейност, като свикват събрания и конгреси. Очаква се накъс да бъде проведен нов конгрес от същите.

Асоциация на североепирците съществува и в Атина. За такова се споменава в материалите още от 1935 година. Предполага се, че в началото тя е била доста активна. Сега обаче тя не живее орган защищен живот, а събранията доколкото такива се провеждат са лишени от политически характер. От друга страна настоящето твърде сложно вътрешно политическо положение на страната не способства за развитието на същена дейност от страна на тази асоциация.

Прави обаче печатление, че както от гръцка страна, така и от албанска се проявява въздържаност от вломаване на отношенията. От време на време в гръцката преса се дават някои съобщения за Албания и нищо повече. Това, че и двете страни се пазят в момента да облегнат отношенията си се вижда и от следният факт: На VI 1969, бене стъклен самолет от въздушната кампания на Гърция "Олимник" е принуден да кацне в Тирана. Албанските власти върнаха веднага самолета, а върнатите се пътници на летище Атина са направили декларации, че са били храни много добре.

207.

?

По непроверени данни през 1969 година са се водили в Италия преговори между представители на хунтата и албанското правителство. За нормализиране на отношенията между двете страни. Счита се, обаче, че това са слухове разпространени от хунтата за да се проведе каква ще бъде реакцията от албанска страна, ако въобще се постави въпроса за започване на никакви преговори между двете страни. Албанците са реагирали отрицателно.

По данни на един музейен работник от Енина в момента и в Египет не се води активна политическа дейност за присъединяване на Северен Епир към Гърция.

Във връзка с посещението си в Енина, заместник-министър-председателя при правителството на Нападопулос - Д. Патилис на 26.VI.1969 г. заяви:

"Искам да ви речам, че сега когато и последните черни народи освободиха, глупост е нашият брат от Северен Епир да бъдат под албанско иго. Гръцката нация няма да престане да се бори с мирни средства за присъединяването на Северен Епир към най-голямата земя. Объщам се с поглед на север към съседи чист от Епир, които се намира под робство, въпреки че гръцката армия го е освободи и няколко пъти".

От своя страна по същия повод министъра на външните грижи Натрас е обещал на жителите на Епир до 1971 г. в скръга да сстане никојо едно семейство без собствено жилище.

В направените изказвания е характерно, че военното правителство подчертава, че ще се бори с мирни средства. Обяснението тряда се търси в това, че хунтата за сега е заангажирана с доста важни вътрешни въпроси и по всичко изглежда държи да не си създаде допълнителни трудности на международната сцена.

При изготвянето на горната справка са използвани материали от пресата, разговори с настоящи представители на Асоциацията на североепирците в Атина, и.р. "Дипломатическата история на въпроса за Северен Епир" от В.Р. Нападакис, бивш посланик -1967 г.

"Гръцките искания за Северен Епир" от Луис Сигалос, изда в Чикаго-САЩ, през 1963 г.

"Европа и албанският въпрос" от Р.Н. Пилиелис-министр на външните работи на Гърция -1963 г..

бг/Б екз.

15.X.1969 г.

Атина

Втори секретар:

/Г. Гаврилов/